

De Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en omstreken 90 jaar

H.P. Deys

De *Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken* heeft op 18 oktober 1997 het 90-jarig bestaan gevierd. Een dergelijke leeftijd (het is in ouderdom, ná het Amersfoortse Flehite, de oudste in de provincie) rechtvaardigt een overzicht van het reilen en zeilen over de afgelopen 90 jaar.

De *Vereeniging Oudheidkamer voor Rhenen en Omstreken* werd op 23 december 1907 opgericht. De statuten, die pas in 1910 volgens Koninklijk Besluit werden goedgekeurd, werden ondertekend door Dr. R. Jesse (voorzitter), D.H. Recter (secretaris), C.J. van Holst van Ingen (penningmeester), A.L.L. van Drunick en D. Hoiting. Volgens artikel 1 was het doel het: *opsporen, verzamelen, bewaren en ten toon stellen van voorwerpen, die hiervoor volgens het Bestuur in aanmerking komen*. Het bestuur diende zorg te dragen voor een geschikte lokaliteit, waarin de voorwerpen die aan de vereniging behoorden of in bruikleen waren gegeven, 'geborgen en ten toon gesteld kunnen worden'. Het lidmaatschap bedroeg één gulden en verder bevatten de statuten de gebruikelijke bepalingen.

Het is interessant om te weten, wat voor mensen er in dit eerste bestuur zaten. Doctor Jesse was gehuwd met een dochter van Moinat, een toen zeer bekende muziekleraar en organist. Het echtpaar woonde in de 'Mevrouwenbuurt', de rij huizen de Herenstraat tegenover de Achterbergse straatweg. Jesse was op zijn eigen verzoek als onbezoldigd archivaris door de gemeente Rhenen aangesteld en zijn belangstelling voor de historie was dus eigenlijk vanzelfsprekend. Van D.H. Recter valt uit het bevolkingsregister niet uit te maken, wat hij deed.

Cees van Holst van Ingen heette eigenlijk Van Ingen. Hij was de zoon van de wethouder Everardus van Ingen. Omdat de tak van zijn moeders kant (Van Holst) dreigde uit te sterven, heeft zijn vader de naam Van Holst ten behoeve van zijn zoon erbij mogen voegen. Cees is later notaris geworden. Van Drunick was drogist in de drogisterij (later Udo, nog later Spruijt), die vele jaren heeft gestaan op de westelijke hoek van de Koningstraat en de Herenstraat. Na Spruijt kwam hier de slijterij van Thijssen en thans is de Rabobank er gevestigd. Derk Hoiting tenslotte was de 'gemeente-architect'. Aanvankelijk was zijn titel gemeente-opzichter, maar dit werd later veranderd in gemeente-architect. Hij was hoofd Gemeentewerken, maar mocht in zijn vrije tijd ook zelf huizen e.d. ontwerpen, hetgeen hij in Rhenen dan ook met veel succes heeft gedaan.

Vanaf 1910 exploiteerde de vereniging een soort museum met de naam van 'Oudheidkamer'. Deze was eerst in het Oude Raadhuis aan de Markt (toen nog

gewoon 'stadhuis' geheten) gevestigd. In 1927 is deze Oudheidkamer verhuisd naar het nieuwe gemeentehuis aan de Herenstraat. Ook is de ruimte onder de Cuneratoren enige tijd in gebruik geweest, maar misschien uitsluitend als opslagruimte. Hier bevond zich onder andere de koperen lantaarn, afkomstig uit het Koningshuis. Sinds 1937 was het gebouw de Brakken aan de Molenstraat in gebruik en vanaf 1984 is het museum gevestigd in de Kerkstraat.

De verzameling van de Oudheidkamer bestond uit aankopen en vele giften, die vooral in de beginperiode meerdere malen per week werden aangeboden. Met name Van Drunick, Van Holst van Ingen en Dr. Jesse hebben vele voorwerpen, waaronder munten en tegels, aan de Oudheidkamer geschonken, maar ook vele ingezetenen van Rhenen kwamen van alles brengen. Ook allerlei voorwerpen, afkomstig van oude, afgebroken huizen kwamen in de verzameling terecht.

Notulenboekje

Over de beginjaren van de vereniging zijn wij niet geïnformeerd. Notulen en andere gegevens ontbreken ten enen male. Gelukkig werd verleden jaar op een vuilcontainer bij toeval een notulenboekje van de vereniging gevonden, dat de jaren 1917-1944 bestrijkt. In 1917, zo lezen wij, werd door de vereniging tevergeefs een poging gedaan tot aankoop van het huisje in de Rijnstraat, bekend als 'het huisje van Leentje Smul'. De gemeente heeft het echter 'min of meer laten restaureren', waardoor het er weer fris uitzag. Het werd in de afgelopen oorlog verwoest. Een nieuwe aankoop van 'eenige oude landkaarten waarop de grenzen der gemeente goed te zien zijn' viel zeer in de smaak. Van Drunick bood een oude bronzen speerpunt aan, die in de Meent gevonden was. Tevens werd besloten door te gaan met graafwerkzaamheden in de onderaardse gang bij de kerk en de trappen te herstellen. In de notulen wordt een beknopt verslag gedaan van de werkzaamheden, die reeds in 1910 door de Kerkvoogdij waren aangevangen. In familiebezit bevindt zich een aantal oude tegels, die afkomstig heetten te zijn van deze onderaardse gang. Het is zeer aannemelijk te veronderstellen, dat ze tijdens deze restauratiewerkzaamheden verwijderd moesten worden.

Ook werd besloten te onderzoeken, of er zich inderdaad grafheuvels bevonden op de heide van de Plantage Willem III, en ten zuiden van de Wielingsheuvel. Verschillende leden, onder andere de heren dokter Waller, Van Drunick, Jesse en Smits verklaarden zich bereid, bij de opgravingen aanwezig te zijn. Een credit van Fl 25,- werd voor het ontgraven ervan ter beschikking gesteld. Inderdaad is men toen aan het graven geweest, iets wat heden ten dage ontoelaatbaar is.

Dokter Waller werd weldra in het bestuur opgenomen. Ook de gemeentesecretaris F. Sleswijk Visser was nauw betrokken bij de werkzaamheden van de vereniging. In het portaal van de Cuneratoren werd een opschrift geplaatst:

Anno MDCCCXCVII den IV September is deze Toren afgebrand, en daarna onder

leiding van Dr. P.J.H. Cuijpers hersteld'. Hoiting zorgde voor een met de bestaande opschriften overeenstemmende letter.

In 1920 werden plannen ter tafel gebracht tot het organiseren van excursies naar museum Flehite te Amersfoort en naar Nijmegen met het stedelijk museum in de Marie kerk en het museum Kam.

De bestuursvergaderingen en de algemene ledenvergaderingen, waarbij gewoonlijk slechts 2 à 3 leden aanwezig waren, werden aanvankelijk gehouden bij één van de bestuursleden thuis. In 1927 werd voor het eerst vergaderd in het nieuwe raadhuis aan de Herenstraat, en wel in de trouwzaal. Dit was een gebouw uit 1852, gesticht als kostschool en later in gebruik als Mulo van meester Benninck. In 1924 werd het inmiddels door de gemeente aangekochte pand als gemeentehuis in gebruik genomen, welke functie het thans nog steeds heeft. 'Door de gunstige beschikking van 't Gemeente Bestuur' kon de vereniging tot wederopzegging toe over een ruim en goed verlicht lokaal beschikken om de bezittingen van de Oudheidkamer ten toon te stellen.

Legaat Van Nas

Door een legaat van de heer W.J. van Nas kwam de vereniging in het bezit van een pendule onder glazen stolp op mahonie voetstuk, voorstellende een jager met hoorn en geweer en bijliggend hert, benevens een zwart marmeren pendule met bronzen paard en een grote staande klok.

In 1929 werd het bestuur, toen bestaand uit Jesse, van Drunick, Waller en Van Holst van Ingen gewijzigd. Laatstgenoemde stelde zich niet meer herkiesbaar, Hoiting was overleden. Nieuwe bestuursleden werden Ds. Van Willenswaard, de gemeentesecretaris Houtman en de nieuwe gemeente-architect N. Souwerbren. Besloten werd een goed zichtbare ijzeren plaat of steen aan te brengen op de hoek van de Rijnstraat en de Visscherstraat (de Zuidwal) waarop de waterhoogten van 1855 en 1861 zouden worden aangegeven. Van Drunick zou hiervoor zorgdragen. Deze bleek in 1930 inmiddels te zijn geplaatst, evenals een op voorstel van dokter Waller aan het 'Raadhuis' aangebracht bordje, dat de aandacht moest vestigen op de Oudheidkamer.

In 1933 werd de benaming van enkele straten bij Burgemeester en Wethouders onder de aandacht gebracht. Op historische gronden zou het plein voor het gemeentehuis tot aan de Cuneralaan, bekend onder de naam 'De Driehoek', veranderd dienen te worden in 'Bergpoortplein'. De naam Verlengde Rijnstraat zou moeten zijn 'Rijnpoortstraat', de Heerenstraat in de stad zou moeten worden veranderd in 'Bovenstraat' en buiten de stad, vanaf het Bergpoortplein in 'Heerstraat' in plaats van Heerenstraat. Ook de naam Bantuinweg was beter dan Bandtuintweg. Bij benaming van nieuwe straten vroeg men de aandacht voor: Godefridus van Rhenen,

Bisschop David, Jan van Arkel, Willibrordus, Gerard Lijster (Listrius + 1500).

In 1933 lezen wij het volgende: 'Daar de opkomst zeer gering was, heeft de voorzitter ons vergast, om een zijner boeken mede te brengen, om het gevonden gouden sieraad beter aanschouwelijker te maken, uit het boek genaamd (Pleijte) de heeren waren zeer voldaan over de inlichtingen van de voorzitter'. Dit wijst vermoedelijk op de toen recente Frankische grafvondst.

VVV

Op verzoek van de Rhenense VVV werd in 1934 besloten de Oudheidkamer 's zomers voor het publiek open te stellen op woensdagen van 10 tot 13 uur en donderdags van 10 tot 11.30 uur. De toegang was 10 cent per persoon. Omdat het drukken van een catalogus van het eigen bezit te duur was, besloot men desgevraagd een klein gidsje 'daar te stellen welke tot een kleine tegemoetkoming der gemaakte kosten verkrijgbaar zal gesteld worden'. Deze gids zou door Ds. van Willenswaard worden samengesteld, maar of het ooit verschenen is weten we niet. Wij kennen van hem wel een gidsje over de Cunerakerk, dat hij in 1928 bij Waiboer uitgaf, en dat in 1934 een herdruk beleefde. Waiboer was eigenaar van de plaatselijke boekhandel en had tevens een drukkerij. Zijn bedrijf, dat in 1897 door zijn vader werd opgericht, sloot onlangs in de zomer van 1997.

Hoe enthousiast men ook geweest moge zijn, bezoekersaantallen van de vergaderingen waren in die jaren slechts zeer gering. Op de algemene vergadering van 1936 waren naast 2 bestuursleden nog 4 leden aanwezig, waaronder inmiddels

J. Waiboer. In plaats van de wegens ziekte bedankt hebbende secretaris-penningmeester Van Drunick werd W. Zanen (de gemeente-ontvanger) in die functie als nieuw bestuurslid verkozen. Van Drunick werd tot erelid benoemd. Hij zou bezig zijn met een uitvoerige beschrijving van de vindplaatsen van de voorwerpen, aanwezig in de Oudheidkamer. Op die vergadering werd besloten het monument van het Koningshuis, 'staande in den tuin van den heer J. van Wijngaarden grondig op te knappen'. Dit monumentje, dat vlak na de oprichting van de Oudheidkamer door het bestuur aan de Rhenense gemeenschap was aangeboden, staat thans nog op vrijwel

Museum „de Oudheidkamer“.

Het Museum „de Oudheidkamer“ is gelegen in het meest romantische gedeelte van Oud-Rhenen. De vervlogen eeuwen spreken hier een duidelijke taal. De oude stadswallen anno 1346 waarop de Panoramamolien gebouwd werd, gelegen in 'n bolwerk, vormen een Oud-Hollandsch tafereel zonder weerga. Direct aan dit complex grenst het Museum. Het is gevestigd in een gebouw dateerende uit den tijd van de Bataafsche Republiek en heeft gedurende den Franschen tijd dienst gedaan als hospitaal. In dit gebouw zijn thans ondergebracht praehistorische voorwerpen (ook een mammothkies). Ook uit het steenen, bronzen en ijzeren tijdperk treft men voorwerpen aan. De verzameling oude munten en oude prenten trekken bijzonder de aandacht. Het Museum is gedurende de zomermaanden dagelijks van 10 uur tot 21 uur geopend.

Een advertentie van de Oudheidkamer in de VVV-gids van 1939

dezelfde plaats, namelijk voor het appartementenflat genaamd 'Het Koningshuis' aan de Fred. v.d. Paltshof.

Zanen

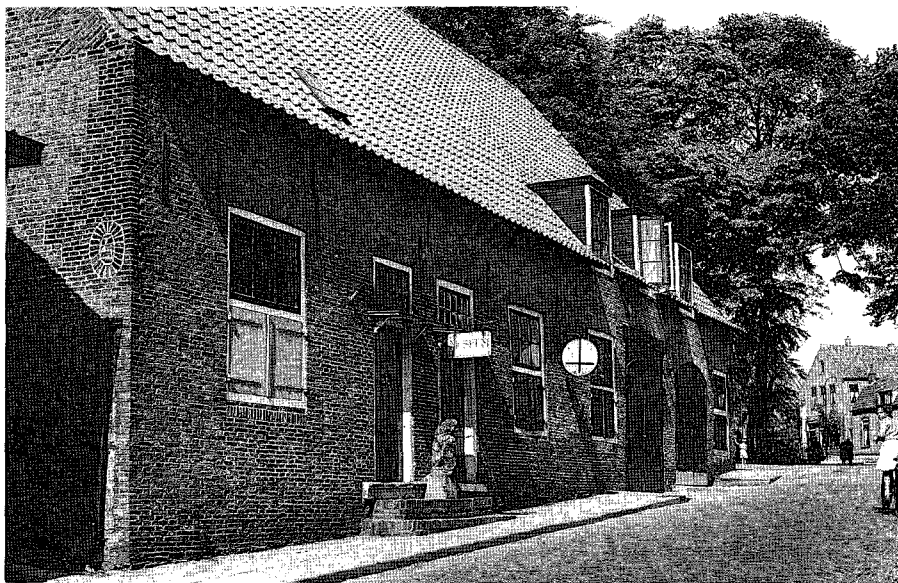
Zanen bracht meteen een aantal wijzigingen in het (verouderde) beleid aan. Hoewel de vereniging steeds ieder jaar een verantwoording gaf van de inkomsten en uitgaven, en deze ook door een kascommissie werden gecontroleerd, werd in 1936, op aandringen van Zanen, besloten ook jaarlijks een begroting op te stellen, 'omdat het bestuur nu vrijheid heeft om in één jaar het gehele kassaldo uit te geven'. Tevens werd besloten dat men voortaan met een jaarverslag van de vereniging zou komen. De notulen van de vorige vergadering konden niet worden voorgelezen, daar deze er niet waren. Ook werd besloten tot een aantal andere, kleinere bestuurlijke aanpassingen. Onder meer wenste hij alle correspondentie betreffende de Oudheidkamer ten behoeve van zijn archief te ontvangen. 'Van de laatste 30 jaren is zoo goed als niets in het archief aanwezig'. De assurantie-polis stond op naam van de voorzitter, dit moest worden de Vereniging. Het spaarbankboekje stond op naam van de Vereniging, maar met als gemachtigde de voorzitter, in plaats van de penningmeester, en zo meer. Toegezegd werd alle voorwerpen van een nummer te voorzien overeenstemmend met het nummer van de catalogus (lijst der eigendommen). Deze zou bij wijze van proef voor een deel met de cyclostyle worden vermenigvuldigd. Van Drunick was overleden, en men zou bij de familie informeren hoe ver hij met zijn beschrijvingen was gevorderd. In 1937 nam voorzitter Jesse, die sinds de oprichting (en dus 30 jaar) voorzitter is geweest, als gevolg van ziekte ontslag. Jesse werd tot erelid benoemd en hij werd opgevolgd door ds. Van Willenswaard. J. Waiboer werd secretaris-penningmeester.

Het Muntenkabinet te Den Haag heeft de muntenverzameling in 1937 gedetermineerd. Nadat Zanen wegens bedanken vervangen was door Hamers, kwamen de reorganisatie en de propaganda aan de orde. Men concludeerde dat er zonder reorganisatie geen propaganda mogelijk was, en zonder propaganda geen reorganisatie. 'Leden-propaganda brengt geld - reorganisatie kost geld. Zonder geld is niets te bereiken, doch zonder reorganisatie kan men geen nieuwe leden werven'. Ook toen was de ledenwerving dus ook al een heikel punt.

Omdat de vereniging voor 29 jaar en 11 maanden was aangegaan, te rekenen vanaf de dag der oprichting, moest verlenging worden aangevraagd, hetgeen ook gebeurde. Besloten werd in de wintermaanden een propaganda-avond te houden, waarop de voorzitter een lezing met lichtbeelden zou worden gegeven. Dit zal de eerste lezing-avond van de vereniging geweest moeten zijn. De Wageningse bodemkundige Dr. Ir. W.A.J. Oosting bood aan de bezittingen van de vereniging, speciaal de pre-historische voorwerpen, te ordenen en te determineren.

In 1938 werd door de Oudheidkamer in de 'Brakken' boven aan de Molenstraat een

nieuwe huisvesting betrokken, waar ook de bestuursvergaderingen plaatsvonden. In de notulen van mei van dat jaar lezen wij: 'Nadat de Oudheidkamer sedert de oprichting een onderdak had gevonden in het gemeentehuis, aanvankelijk op de Markt en later eveneens in het nieuwe gemeentehuis, is ons dit verblijf wegens de uitbreiding van de vele diensten der gemeente en dus dringende plaatsruimte tot vestiging hiervan, eenige maanden geleden opgezegd. Dankbaar is toen door ons bestuur het aanbod van B&W aanvaard de belangwekkende verzameling over te brengen in 3 vertrekken van de oude barakken in de Molenstraat. Daartoe was het noodzakelijk dat de drie vertrekken, die voorheen hadden gediend tot gratis huisvesting aan de armsten der Rhenensche bevolking, grondig werden gerestaureerd'. Men hoopte dat 'eerlang' nog een vierde afdeling beschikbaar zou worden gesteld, welke als prentenkabinet zou moeten gaan dienen.

Het museum de Brakken, de voormalige Oudheidkamer aan de Molenstraat. Foto 1957.

Na de ledenvergadering van 15 juni, die plaatsvond in de Panoramamolens, en waar alle bestuursleden en ca. 20 leden aanwezig waren, vond de officiële opening van de Oudheidkamer plaats. Als bijzondere gast werd het burgemeesters echtpaar baron en baronesse d' Aumale van Hardenbroek vermeld, hetgeen door de voorzitter als een symbool van de goede verstandhouding tussen de vereniging en de overheid werd gezien. Het speet hem wel, dat geen der wethouders aanwezig was. De

burgemeester werd benoemd tot erevoorzitter, zijn echtgenote tot adviseuse der vereniging. Een der sprekers was de secretaris van de historische vereniging van Wageningen, die onder meer memoreerde, dat tot de oprichters van die vereniging het oud Rhenense bestuurslid Van Holst van Ingen behoorde.

De toegang bedroeg vanaf die datum Fl 0,15, waarvan de helft bestemd was voor het bestuurslid Hamers, die de rondleidingen en het toezicht voor zijn rekening nam. Tevens werd bekend, dat de vereniging bij testamentaire beschikking verschillende voorwerpen, munten en schilderijen van Dr. Jesse had geërfd.

Oorlog

Op de vergadering van 7 mei 1941 constateerde de voorzitter dat het bestuur voor de eerste maal weer samen kwam na de oorlogsdagen, en dat temidden van de verzameling en in het gebouw waarin deze was ondergebracht, welke hoegenaamd niets hadden geleden door de oorlog, dit in tegenstelling tot zijn eigen bezittingen en die van 2 bestuursleden. Men besloot met nieuwe moed voort te gaan. Naar aanleiding van een verzoek van de N.V. Rhenus om het auteursrecht te mogen verwerven van te maken afgietsels van het bronzen fragment uit een torenklok van de H. Cunera werd besloten hier niet op in te gaan. Bij een oplage van 500 stuks zou de waarde voor verzamelaars vrijwel nihil worden en de opbrengst van 5 ct per exemplaar was voor dat offer te gering. Men besloot zelf 20 afgietsels te maken en deze aan liefhebbers te verkopen. Bij het afleggen van de rekening en verantwoording bleek dat er in de jaren 1939 en 1940 157 betalende bezoekers à 15 cent waren geweest, en 115 à 5 cents. Op de vraag van de voorzitter, of de heer Zanen bereid zou zijn, weer een bestuursfunctie op zich te nemen antwoordt deze, dat hij geen bestuursverantwoordelijkheid wenst op zich te nemen, zolang er nog geen behoorlijke beschrijving van alle voorwerpen aanwezig was.

Op de eerstvolgende vergadering, 3 jaar later op 21 april 1944, weer in de Oudheidkamer in de Molenstraat gehouden, kwam een belangrijke kwestie aan de orde. Er was een brief binnengekomen van de heer D.F. Lunsingh Scheurleer, adviseur van de Rijkscommissie van advies inzake de Musea, waarin deze het bestuur opwekte, een bijzondere tentoonstelling te organiseren. Hij zegde hiervoor zelfs alle medewerking toe, waaronder het verstrekken van een subsidie voor de aanschaf van vitrines en lijsten. De genoemde adviseur had zelfs een persoonlijk bezoek aan de Oudheidkamer gebracht. De voorzitter constateerde juist een tegenovergestelde tendens, namelijk vele musea bleken hun waardevolle inboedel op te bergen en hun verzamelingen af te sluiten, met het oog op luchtaanvallen en bombardementen. Ook van de plaatselijke V.V.V. was een verzoek binnengekomen tot openstelling. De volgende bezwaren werden genoemd: gebrekkige huisvesting, geen stofvrije berging, financieel te geringe inkomsten. Openstelling zou mogelijk

worden, wanneer een museum aan de Overheid toebehoorde. Overigens was de voorzitter van mening, dat de Oudheidkamer langzamerhand al een semi-gemeentelijke instelling was geworden. Het gebouw was gemeente-eigendom, het schoonmaken en de kachel aanmaken werd wel eens door gemeentelijke werklieden verricht. Eigendommen van de gemeente bevonden zich in de verzameling, terwijl bezittingen van de vereniging in het gemeentehuis waren geplaatst, zoals de grote staande klok. Alle poststukken werden ten gemeentehuize bezorgd, waarbij alleen de onbelangrijke zaken aan de voorzitter werden doorgegeven. Hij had zelfs eens de opname-wagen van de 'Duitsch-Japansche Radio' te Hilversum voor de Oudheidkamer zien staan, waarna er later een uitzending op gevolgd scheen te zijn. Het gehele bestuur was hier onkundig van. Hij bracht, gezien deze feiten, in overweging de verzameling onder nader te stellen voorwaarden over te dragen aan de Gemeente. Het zou dan een gemeente-museum kunnen worden, hetgeen op veel plaatsen reeds het geval was. Omdat er te weinig aanwezigen waren (de vereniging telde toen 38 leden) werd deze kwestie uitgesteld.

Een week later werd de zaak opnieuw in een ledenvergadering aan de orde gesteld. Vooral met het oog op het hernieuwd dreigende oorlogsgevaar zou er bij de gemeente moeten worden aangeklopt voor het opbergen op een veiliger plaats dan het geval was in het gebouw aan de Molenstraat. Het was toen nog mogelijk, zekere eisen te stellen. Dokter Waller had bedenkingen en wilde liever wachten tot na de oorlog. Souwerbren, die al vele jaren de gemeente-architect was, herinnerde aan Dr. Jesse, die op een kamer in het gemeentehuis de verzameling beheerde en steeds aanwezig was. Na zijn overlijden was hier geen animo meer voor bij de bestuursleden en hij was daarom, ook wegens gebrekkig toezicht, van mening dat er met de gemeente contact moest worden opgenomen. Aldus werd besloten.

In mei 1944 kreeg de kwestie een vervolg. De burgemeester bleek vóór een overname te zijn. Ook nu bleek de vergadering voor een deel niet te voelen voor overdracht. Na discussie werd toch in principe besloten de overdracht goed te keuren, waarbij de leden de overdrachtsvoorwaarden eerst moesten goedkeuren.

Dokter Waller informeerde waar de muntenverzameling was gebleven. De secretaris (Waiboer) deelde mede, dat de munten, die vanouds het bezit van de Oudheidkamer waren, en door hem kort vóór mei 1940 van het Penningkabinet waren terugontvangen, door hem op de evacuatie waren meegenomen en dus waren gered. De munten uit het legaat van Dr. Jesse waren echter in mei 1940 ten huize van Hamers verbrand.

De vergadering van 27 juli 1944 vond plaats zonder voorzitter. Hij had bedankt, omdat hij meende dat het bestuur al weer gepasseerd was door de gemeente en de VVV. Met Souwerbren (die reeds een kleine 3 dozijn andere verenigingsbaantjes vervulde) als waarnemend voorzitter werd een concept-overdrachtsovereenkomst met de gemeente doorgenomen. De diverse paragrafen van een concept-overeen-

komst werden puntsgewijs doorgenomen en na enkele wijzigingen vastgesteld. De belangrijkste punten hieruit waren: de gemeente zou overnemen overeenkomstig een op te maken inventaris, een commissie zou worden ingesteld en de gemeente zou een conservator of beheerder aanstellen.

Tot zover het notulenboek, dat nadien niet meer is bijgehouden. Wij weten, dat het naderende einde van de oorlog onder meer de evacuatie van oktober 1944 t/m april 1945 tot gevolg had. Wat er met de inventaris van de Oudheidkamer is gebeurd, is mij niet bekend.

Er is wel een concept-beheersovereenkomst opgesteld, waarin bepaald werd dat de vereniging de eigendommen aan de gemeente over zou dragen, waarna de vereniging zou worden ontbonden. De gemeente zou dan zorg moeten dragen voor het tentoonstellen en het onderhouden en uitbreiden van de verzameling, die niet mocht worden vervreemd, zonder toestemming van een te benoemen commissie van advies. Hier is verder geen reactie van de vereniging op gekomen, hetgeen gezien de hierboven geschetste omstandigheden niet verwonderlijk is.

Na de oorlog

Het is niet bekend waar de goederen van het museum waren opgeslagen tijdens de laatste oorlogsjaren en vooral tijdens de tweede evacuatie, toen Rhenen 8 maanden lang een lege stad was. Hoewel er een aantal voorwerpen zijn verdwenen, is toch een belangrijk deel van het oorspronkelijke museumbezit nog steeds aanwezig. Het valt echter buiten de opzet van dit artikel, hier dieper op in te gaan.

Op initiatief van burgemeester Bosch van Rosenthal werden er in oktober 1947 pogingen in het werk gesteld tot het beschrijven, reorganiseren en weer tentoonstellen van de collectie. Een inmiddels gerealiseerd contact met het Geografisch Instituut te Utrecht werd verbroken, toen een hernieuwd contact in 1948 met Lunsingh Scheurleer leidde tot het aanbod op rijkskosten een grondige opknappbeurt aan het gebouw te geven. Aanvankelijk leek dit weer een eindeloze tijd te gaan duren, totdat in 1951 de opgravingen van het Frankische grafveld aan de Utrechtsestraatweg een heropleving van de oudheidkundige belangstelling teweeg brachten. Er werden enkele vitrines voor onbepaalde tijd ter beschikking gesteld door het Rijksmuseum en een openstelling ging gepaard met een uitleg door de heren Souwerbren en S.J. Buré, welke laatste gemeente-opzichter was met grote archeologische interesse. De tentoonstelling heeft het ongekende aantal bezoekers van 1871 geteld. Ook daarna werden vele tentoonstellingen georganiseerd, soms met bruiklenen van andere musea.

Ook werd weer aan een advies- of beheerscommissie gedacht. In maart 1952 werd overleg met de burgemeester gevoerd. Deze stelde voor, de eigendom der voorwerpen juist aan de vereniging te laten, zodat het Rijk er geen beslag op kon

leggen. De vereniging kon dan blijven bestaan, doch haar bezittingen aan de gemeente in bruikleen en beheer geven. Dit zou met name van belang zijn in verband met 'de gouden sieraden, welke worden bewaard in de brandkast van de gemeenteontvanger'. Ook werd overwogen, de naam Oudheidkamer te wijzigen, daar deze niet meer voldoende aansprak. Als officieus conservator trad in die jaren op de heer Zanen.

B. en W. en even later de raad besloten in maart 1952 de volgende punten: de oudheidkamer behield de eigendom der voorwerpen, maar gaf alles in bruikleen aan de gemeente; de gemeente zorgt voor het exposeren van de goederen in een daartoe geschikte gemeentelijke localiteit; het bestuur van de Oudheidkamer zou worden gecompleteerd; overwogen zou worden, of een stichtingsvorm niet wenselijk zou zijn; het eigenlijke beheer zou uitgevoerd moeten worden door een 'Beheerscommissie Streekmuseum' met leden van de vereniging en de gemeente; de heer Buré zou als administrateur aan de oudheidkamer worden verbonden. De vereniging ging hiermee accoord, zonder echter voor een stichting te voelen. Nadat ook de gemeenteraad accoord was werd in juli 1952 eindelijk de 'Beheerscommissie Streekmuseum', voorlopig voor een proef van drie jaar, ingesteld. Er werd voor deze commissie een huishoudelijk reglement opgesteld. Sinds deze tijd fungeerde Buré een aantal jaren als conservator.

Ramspek

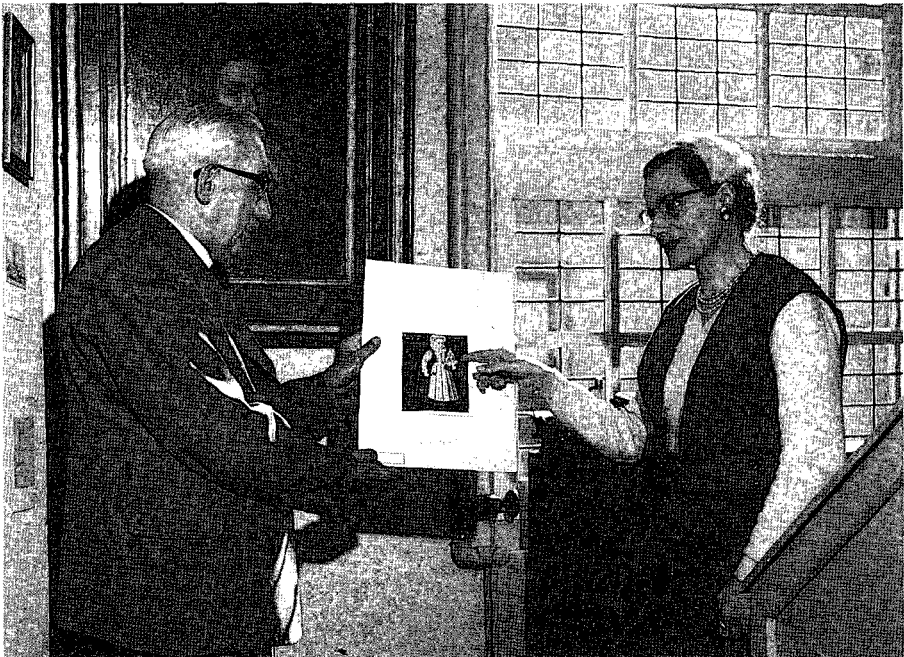
Na het overlijden eind 1952 van notaris Ramspek, die in het eerste kwart van de eeuw veel in Rhenen verbleef en een grote collectie Rhenense documenten, foto's en voorwerpen bezat, werd een bezoek aan diens weduwe gebracht. Zij schonk enkele voorwerpen aan de oudheidkamer. Door Ir. Telders werden platen over de bouw van het station geschonken. In 1956 ontving men een nieuwe schenking van mevr. Ramspek-Millenaar en een aantal oude voorwerpen en foto's en prenten van Rhenen werden van haar voor Fl 20,- gekocht. Vermoedelijk is dit de grote fotocollectie geweest, die thans de basis vormt van het fotoarchief van het huidige museum. Tevens werden enkele andere voorwerpen, foto's en portretten verworven. De vereniging telde toen 100 leden. Op voorstel van H.L. Veenstra werd overwogen, de tentoonstellingen ook op zondagen geopend te houden, waarbij de leden van de vereniging bij toerbeurt toezicht zouden houden. Ook in dat jaar kreeg het museum telefoon.

In juni 1957 werden graafwerkzaamheden aan de Schoutenboomgaard uitgevoerd, waarbij een ijzeren speerpunt werd gevonden. Deze ging naar het streekmuseum. Vele andere voorwerpen op ander gebied werden aangekocht of door schenking verkregen.

In 1959 werd Aleid van de Bunt (historica met specialiteit cultuurhistorie) door burgemeester Bosch van Rosenthal in Rhenen geïntroduceerd. Zij moest nog enige

tijd trachten samen te werken met de inmiddels 83-jarige Buré. Aleid was de eerste professionele kracht die de Oudheidkamer beheerde. Zij werd weldra als ambtenaar aangesteld, waardoor zij behalve haar reiskostenvergoedingen toen ook een bezoldiging ontving.

De tentoonstelling 'Rhenen, Koninklijke residentie Frederik en Elizabeth van de Palts' trok 1650 bezoekers. Deze tentoonstelling werd geopend met een lezing door Aleid van de Bunt uit Zeist. Zij werd in juli 1960 als nieuw bestuurslid van de Beheerscommissie benoemd in plaats van de heer Zanen, die tot erelid van de vereniging was benoemd. Nog steeds was er sprake van een verstengeling van de vereniging Oudheidkamer en de beheerscommissie Streekmuseum. In de notulen van de beheerscommissie zien wij vermeld dat in verband met het feit dat de vereniging 50 jaar ervoor, in 1910 statutair was goedgekeurd, de heren dr. W. Waller en W. Zanen tot erelid werden benoemd. Er kwam ook een bedankbrief van de heer Van Holst van Ingen binnen wegens zijn benoeming tot erelid. In dat jaar werd de vierschaar, die in verregaande staat van verwaarlozing verkeerde, gerestaureerd. In de eerste jaren van Aleid v.d. Bunt vonden de openingen van tentoonstellingen

Aleid van de Bunt en S.J. Buré, ca. 1962 (foto J. Terlouw)

e.d. plaats in de Panoramamolen, waarna het museum werd bezocht.

In 1963 heeft de burgemeester getracht weer wat orde op zaken te stellen ten aanzien van museum en vereniging. De beheerscommissie had tot 1962 regelmatig vergaderd. De bestuursfuncties waren niet volledig bezet en men hield zich niet aan de huishoudelijke reglementen. Ook was in 10 jaar slechts éénmaal rekening en verantwoording afgelegd en de verslaggeving liet ook te wensen over. Een nieuw bestuur formeerde zich maar weldra bleek dat deze weinig of niets van zich liet horen. De bezoekersaantallen van het streekmuseum bedroegen in 1962 en 1963 beide ongeveer 4000 per jaar. In 1964 werd het museum op kosten van de gemeente 'aangesloten op het telefoonnet'.

Het beleid van het tentoonstellen werd in zoverre gewijzigd, dat naast het tentoonstellen van in onze streek gevonden voorwerpen van historische waarde, ook aandacht aan de hedendaagse kunst als cultuur-historische uiting werd geschonken, ongetwijfeld de invloed van Aleid v.d. Bunt. Dit beleid is sindsdien niet veranderd. In 1965 werd de verzameling fossielen en gesteenten van de Fa. Vogelenzang aan het museum in bewaring gegeven. Hieronder bevond zich de paleontologische verzameling van Adriaan P. de Kleuver. Het toenmalige museumbestuur zag hier echter niet de waarde van in en de collectie belandde in het Geografisch Instituut te Utrecht. De Kleuver kreeg via de hoogleraar zijn collectie terug, waarna deze in het nieuwe raadhuis van Veenendaal terecht kwam.

Inbraken

In oktober 1970 werd in het museum ingebroken, waarbij de kist van het Rhenense schippersgilde uit 1619, de gehele muntencollectie, alle koperen en zilveren voorwerpen, alle losse tegels en een aantal andere goederen werden gestolen. De muntencollectie, naar ik aanneem die welke door Waiboer in de oorlog werd gered, is nooit teruggevonden. In december 1973 vond een nieuwe inbraak plaats. Nu verdwenen onder meer een aantal gildetekens en albums met zeldzame prentbriefkaarten. Toen de gestolen spullen in Amsterdam bij antiquairs te koop werden aangeboden, werden de dieven, bekenden bij de politie, ingerekend. Bijna alle voorwerpen konden worden achterhaald.

In 1970 werd de zaak door de gemeente weer opgerakeld omdat de vereniging Oudheidkamer was ingeslapen. Zonder tegenspeler was een goed functioneren van de beheerscommissie niet mogelijk. Hoewel er toen 65 leden waren, werd er gedacht aan het (laten) opheffen van de vereniging, maar dit had toch te veel voeten in de aarde. De bestaande bestuursleden gaven de voorkeur aan het opheffen van de Beheerscommissie. In februari 1971 werd door de raad aldus besloten. De bestaande bruikleenovereenkomst, waarin de bepalingen betreffende de beheerscommissie inmiddels waren geschrapt, bleef echter van kracht. De gemeente voerde dus het verdere beheer over de eigendommen van de vereniging.

Aleid v.d. Bunt overleed na een korte ziekte in augustus 1975. Per 1 november werd toen aangesteld Trudy Heijenga. In juni 1977 werd wederom een begeleidingscommissie ingesteld waarin vele disciplines zitting hadden. Ook deze commissie heeft helaas niet veel van zich laten horen. Gelukkig werden er wel vele tentoonstellingen georganiseerd.

Heropricting

In 1980 bleek behoefte te bestaan, de al weer slapende vereniging weer nieuw leven in te blazen. Enkele inwoners, waaronder de in Rhenen woonachtige, gepensioneerde hoofdonderwijzer J. Combrink, hebben het initiatief genomen de vereniging weer nieuw leven in te blazen. In overleg met de formeel nog in functie zijnde voorzitter Mr. J. Deen en de penningmeester J. Hovestad werd een algemene ledenvergadering bijeen geroepen, welke op 10 december 1980 plaatsvond in de Koning van Denemarken. Door het tekenen van de presentielijst en de storting van Fl 1,- (statutair) als contributie voor 1980, konden zich op die vergadering 37 nieuwe leden aanmelden. Omdat er voldoende quorum aanwezig was kon een nieuw bestuur worden gekozen. Voorzitter werd Dr. H.P. Deys, secretaris de heer Combrink, penningmeester werd J.G. Koekoek en voorts bestond het bestuur toen uit mw. R. Bovenschen-Bor en de heren H.E. Dekhuijzen en A.J. (Joop) Bovenschen. De ledenvergadering machtigde het bestuur om nieuwe statuten te ontwerpen, waarvan een concept reeds met de leden kon worden doorgenomen.

De contributie werd op Fl 20,- per jaar vastgesteld en de benoeming van leden in de beheerscommissie werd uitgesteld.

Het nieuwe bestuur toog enthousiast aan het werk. Een nieuwe naam werd gekozen voor de vereniging, namelijk Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken. Hierin is het woord Historische als toevoeging in de nieuwe naam opgenomen. Nieuwe statuten werden in november 1981 bij de notaris verleden en later Koninklijk goedgekeurd. Ook werd besloten een tijdschrift uit te brengen. In 1981, ter gelegenheid van de heropening van de spoorlijn naar Rhenen, verscheen nummer 1 van het nieuwe tijdschrift OUD RHENEN. Dit tijdschrift, dat 3 x per jaar verschijnt, kreeg reeds vanaf het begin het karakter van een wetenschappelijk blad, dat vrijwel geheel uitsluitend aan de geschiedenis van Rhenen gewijd is. Er staan dus nagenoeg geen verenigingsmededelingen in. Het overzichtsartikel over de geschiedenis van de vereniging Oudheidkamer dat nu voor U ligt, staat in het eerste nummer van de 17de jaargang. Naast dit tijdschrift werd meteen een tweede traditie ingevoerd. Ieder jaar geeft de vereniging namelijk zes lezingen, ook weer in hoofdzaak gericht op de geschiedenis van Rhenen. Deze lezingen worden gewoonlijk bijgewoond door zo'n 40 leden.

Opgravingen

Een groot project was de opgraving van het oude veerhuis in de Palmerswaard, waarvan de resten in 1983 bij toeval werden gevonden. In overleg met de gemeente kon het betrokken stuk gedurende twee jaar door de historische vereniging worden onderzocht. Zeer veel aardewerk, enkele munten en andere voorwerpen werden opgegraven. Ook een metersdiepe put werd tot op de bodem leeggehaald.

Sinds deze opgraving hebben leden van de vereniging, later verenigd in de werkgroep archeologie, tal van vondsten gedaan bij allerlei bouw-activiteiten en graafwerkzaamheden. Er blijkt in en rondom Rhenen een grote hoeveelheid oude historie verborgen te liggen.

Het bestuur van de vereniging meende dat ook het opkomen voor het behoud van cultuur-historisch waardevolle panden tot haar aandachtsgebied behoorde. Toen plannen bekend werden van de gemeente om de Wilhelmina-MAVO aan de

Wilhelminastraat af te breken, werd door de vereniging bezwaar aangetekend. Begin 1995 bleek dat bezwaren van de vereniging niet ontvankelijk verklaard werden, aangezien er in de statuten niet werd gerept over zorg voor gebouwen e.d. Deze zaak heeft in de provincie onder historische verenigingen veel aandacht gekregen en heeft aanleiding gegeven tot het herzien van de Rhenense statuten. Deze werden in 1997 in die zin gewijzigd, dat de doelstelling werd: *de kennis en belangstelling te bevorderen op het terrein van de geschiedenis, archeologie en monumentenzorg betreffende de gemeente Rhenen en te waken over het behoud van het cultureel en historisch-landschappelijk erfgoed(enz.).*

Begeleidingscommissie

In de vergadering van 29 juli 1983 werd op de vergadering

Opgravingen in 1983 en 1984 aan het oude veerhuis in de Palmerswaard.

van de begeleidingscommissie (die van 1977) de nieuwe voorzitter van de nieuwe historische vereniging als lid van de commissie welkom geheten. Hierop kwamen plannen ter sprake tot een grootscheepse renovatie van het in steeds verder verval gerakende museum de Brakken.

Omdat de verhouding tussen de historische vereniging en de gemeente, met name de status betreffende de in het museum aanwezige goederen onduidelijk was, werd, na raadplegen van de leden van de historische vereniging, in december 1984 een nieuwe samenwerkingsovereenkomst tussen de beide partijen aangegaan. Hoofdpunten waren: de vereniging bracht haar gehele collectie om niet in en schonk deze aan de gemeente. Deze collectie werd toegevoegd aan het reeds aanwezige gemeentelijk bezit. Ook toekomstige schenkingen van goederen aan de vereniging zouden worden ondergebracht in deze collectie. De gemeente verbond zich de goederen te bewaren, te conserveren, restaureren, documenteren, archiveren, en tentoon te stellen. Bij deze gemeentelijke taken zou de gemeente worden geadviseerd door een commissie van deskundigen, waarin zitting hebben tenminste één vertegenwoordiger van het gemeentebestuur, één vertegenwoordiger van de vereniging en drie personen met kennis op museaal, historisch en kunsthistorisch gebied. Deze commissie functioneert inmiddels al weer bijna 15 jaar naar tevredenheid.

De slechte bouwkundige toestand van het museum de Brakken gaf aanleiding tot grote zorg. Omdat steun, subsidies en andere fondsen uitbleven kon niet tot de gewenste vernieuwing worden overgegaan. Vandaar dat ook een verhuizing naar de brandweerkazerne aan het Rondeel aan de orde werd gesteld. Deze kwestie werd voorspoedig afgewikkeld en reeds op 9 maart 1984 kon het museum aan de Kerkstraat worden geopend. De brandweer had het pand, dat zij reeds sinds de oorlog in gebruik had, inmiddels verlaten en had een nieuw onderkomen gevonden in de oude pastorie op de punt tussen de Achterbergsestraatweg en de Nieuwe Veenendaalseweg. Voor het nieuwe museum had de begeleidingscommissie intussen

een nieuwe naam bedacht: Streekmuseum Het Rondeel. Het Rondeel is een benaming die in de volksmond reeds ver vóór de oorlog gebruikelijk was voor het pleintje vóór de punt tussen Kerkstraat en Rijnstraat. Op dit punt, dat overigens voor de oorlog iets noordelijker heeft gelegen, stond vroeger een huis dat sinds de 17de eeuw 'Schenkenschans' heette en het pleintje droeg toen de naam van Botermarkt.

Het gemeentemuseum het Rondeel aan de Kerkstraat in december 1997

Tijdens de periode waarin Trudy Heijenga conservator was, stelden zich voor de opstelling en de bewaking van het museum een aantal leden van de historische vereniging beschikbaar. Dit is een bijzonder trouw groepje enthousiaste mensen, zonder wier medewerking het museum niet altijd op de vastgestelde tijden kon worden opengesteld. Zij treden nog steeds op als gastvrouw/heer en verrichten de gebruikelijke baliewerkzaamheden.

Wegens ziekte moest Trudy Heijenga begin 1987 haar betrekking beëindigen. Zij werd tijdelijk opgevolgd door Suzanne Weide, totdat per 1 december 1989 Michel Synesael als conservator werd aangesteld, die tot op heden nog steeds zijn beste krachten aan het museum wijdt. Hij wordt al weer enkele jaren bijgestaan door Marijke Dooper en Jan Pieter Flipse.

Vrienden

Rest mij om nog mede te delen dat er sinds 1987 een Stichting Vrienden van het Streekmuseum Het Rondeel te Rhenen bestaat. Dank zij deze instelling kon een aantal kunstwerken voor het museum worden aangeschaft. Dit geschiedde ook dank zij giften van de Rhenense Stichting Gebroken Lente, waarin de fondsen werden ondergebracht die bij de uitgave van een aantal boeken over de geschiedenis van Rhenen (Gebroken Lente, Achter Berg en Rijn) als batig saldo overbleven. Onder deze giften noem ik onder meer een grote wandkaart uit 1795 van een deel van de Rijn, met een prominente weergave van Rhenen en omstreken, de originele waag (weegschaal) uit 1735, een pelgrimsteken van Cunera e.d.

Lustrum

De Historische Vereniging Oudheidkamer Rhenen en Omstreken vierde eind 1997, zoals in de aanhef reeds gezegd, haar 18de lustrum. Naast een drietal lezingen over de archeologie van Rhenen, het Rhenense burgerschap in de Middeleeuwen en de geschiedenis van de Hervorming in Rhenen, werd een speciaal lustrumnummer van het tijdschrift Oud-Rhenen uitgebracht. De grote belangstelling die bleek rond de viering van dit lustrum, vooral ook van de eigen leden, getuigt van een levensvatbaarheid die een voortbestaan van nog vele jaren belooft te garanderen. Zoals echter uit de hierboven beschreven geschiedenis van de vereniging is gebleken, kan het een en ander echter niet zonder medewerking van de eigen leden geschieden. Het bestuur tracht daarbij steeds een activerend beleid uit te voeren. Met een ledenbestand van bijna 300 gaat de vereniging een goede toekomst tegemoet.